

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Αθήνα, 26 Μαρτίου 2002

Αρ. Πρωτ. : 2325.2.1/02

Χειριστές: Γιάννης Μόσχος
Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Τηλέφωνο: 72 89 617 - 72 89 619
Φαξ : 72 92 129

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

George Kontaxakis

28040 Madrid - SPAIN

Αγαπητέ Κύριε,

Σε συνέχεια της υπ. αριθμ. 2325/4.2.2002 αναφοράς σας προς τον Συνήγορο του Πολίτη, σχετικά με το πρόβλημα που αντιμετωπίζετε στην Ελλάδα λόγω της ανυποταξίας σας, θα ήθελα να σας επισημάνω ότι ο Συνήγορος του Πολίτη, έχει γίνει αποδέκτης και άλλων αναφορών που αφορούν τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού λόγω των ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στην οικεία νομοθεσία. Ωστόσο, ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο της ελεγκτικής του αρμοδιότητας, όπως αυτή προσδιορίζεται από τον νόμο 2477/97, δεν μπορεί να παρέμβει για την ικανοποίηση του αιτήματος που θέσατε υπόψη μας με την αναφορά σας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον νόμο 2477/97 ο Συνήγορος του Πολίτη «...έχει ως αποστολή τη διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημοσίων υπηρεσιών, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας...για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας» (άρθρο 1 παρ.1), για τον σκοπό δε αυτό «...ερευνά ατομικές διοικητικές πράξεις ή παραλείψεις ή υλικές ενέργειες οργάνων των δημοσίων υπηρεσιών που παραβιάζουν δικαιώματα ή προσβάλλουν νόμιμα συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων»(άρθρο 3 παρ.2).

Με βάση τα παραπάνω, ο Συνήγορος του Πολίτη ελέγχει κατ' αρχήν την τήρηση των κειμένων διατάξεων από τις δημόσιες αρχές που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του κατά τον νόμο 2477/97 και επιλαμβάνεται υποθέσεων που εξειδικεύουν συγκεκριμένο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο άμεσα ενδιαφερόμενος από μη νόμιμη διοικητική πράξη ή παράλειψη. Στα ζητήματα ωστόσο που τέθηκαν υπόψη μας με την αναφορά σας, δεν αμφισβητείτε τη νομιμότητα συγκεκριμένης διοικητικής πράξης ή παράλειψης (με εξαίρεση τη μη απάντηση σε κατατεθείσα αίτησή σας προς το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας), αλλά εγείρετε κυρίως ζητήματα ίσης

μεταχείρισης ελλήνων πολιτών που υπέχουν στρατιωτική υποχρέωση και διαμένουν μονίμως στο εξωτερικό. Στο πλαίσιο λοιπόν των γενικευμένων παρατηρήσεων που περιλαμβάνονται στην αναφορά σας, θα ήθελα να επισημάνω τα εξής:

1. Η ισχύουσα νομοθεσία σε θέματα στρατολογίας πιθανώς αντιμετωπίζει με αυστηρότητα το ζήτημα της αναγνώρισης ευνοϊκότερου καθεστώτος εκπλήρωσης της στρατιωτικής υπηρεσίας σε ειδικές κατηγορίες στρατευσίμων. Η αυστηρότητα αυτή απορρέει ωστόσο από την συνταγματικώς προβλεπόμενη υποχρέωση καθολικής στράτευσης των ελλήνων πολιτών. Η στρατιωτική υποχρέωση εξαγγέλλεται από το άρθρο 4 παρ. 6 του Συντάγματος, στο οποίο ειδικότερα, ορίζεται ότι *«Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων»*. Η στρατιωτική υποχρέωση, κατά συνέπεια, αποτελεί μία ειδική υποχρέωση συμμετοχής στην *«άμυνα»* της χώρας, η οποία έχει καθολικό χαρακτήρα για τους Έλληνες πολίτες και αποτελεί καθήκον.

2. Η λογική αυτή της καθολικότητας διέπει την ισχύουσα νομοθεσία σε ζητήματα στρατολογίας των ελλήνων. Έτσι, ο Έλληνας νομοθέτης με ιδιαίτερη φειδώ και τάσσοντας αυστηρώς προσδιορισμένες στον νόμο (άρθρο 6 παρ. 1 του ν. 1763/88), προϋποθέσεις απαλλάσσει στρατεύσιμους από την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής τους υπηρεσίας. Περαιτέρω, η ισχύουσα νομοθεσία επιφυλάσσει ειδική μεταχείριση σε ορισμένες κατηγορίες στρατευσίμων, ανυποτάκτων και οπλιτών μεγάλης ηλικίας, καθιερώνοντας ευνοϊκότερους όρους εκπλήρωσης της θητείας, χωρίς ωστόσο αυτό να απαλλάσσει πλήρως τα πρόσωπα των κατηγοριών αυτών από τη στρατιωτική τους υποχρέωση. Οι ειδικοί αυτοί όροι προσδιορίζονται στις διατάξεις περί μειωμένης θητείας, αναβολής στράτευσης, καθώς και σε εκείνες που αφορούν το δικαίωμα εξαγοράς μέρους της στρατεύσιμης στρατιωτικής υποχρέωσης. Στην ειδική αυτή κατηγορία εντάσσονται και οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού, καθώς και εκείνοι που είχαν αποκτήσει την ιδιότητα του μετανάστη βάσει του προϊσχύσαντος του ν. 1763/88 και του ν. 2510/97 καθεστώτος.

3. Ειδικότερα, στις διατάξεις των άρθρων 9, παρ. 1, εδ α, στ. 7 και 30 παρ. 6 του ν. 1763/88 και 9 παρ. 1, εδ β, στ. δδ και 28 παρ. 6 του ν. 2510/97 προβλέπεται υποχρέωση μειωμένης θητείας εξάμηνης διάρκειας για τους υπόχρεους που έχουν αποκτήσει την ιδιότητα του μετανάστη μέχρι την έναρξη ισχύος των ανωτέρω νόμων. Η ιδιότητα του μετανάστη αποδιδόταν μόνον σε άτομα που είχαν μεταναστεύσει προς συγκεκριμένες χώρες, μεταξύ των οποίων δεν περιλαμβάνονται οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χώρες που προσδιορίζονταν στην υπ. αριθμ. Φ670/3/123268/Σ.5535/24.11.1975 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, αποτελούσαν χώρες που δέχθηκαν σημαντικό αριθμό ελλήνων μεταναστών κυρίως τη δεκαετία του 1960. Ωστόσο, όλες οι ανωτέρω ειδικές προβλέψεις καταργήθηκαν και ο ισχύων ν. 2510/97 αντιμετωπίζει πλέον ενιαία το ζήτημα εκπλήρωσης μειωμένης θητείας των ανωτέρω κατηγοριών υπάγοντας τους

υπόχρεους αυτής της κατηγορίας στις διατάξεις περί μονίμων κατοίκων εξωτερικού. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το ισχύον πλέον νομοθετικό καθεστώς, δεν μπορεί ευλόγως να υποστηριχθεί ότι υφίσταται διάκριση στη μεταχείριση των στρατευσίμων που έχουν εγκατασταθεί μόνιμως στο εξωτερικό, λαμβανομένου υπόψη ότι η διαφοροποίηση των ρυθμίσεων του παρελθόντος εξυπηρέτησε συγκεκριμένες χωρο-χρονικές ανάγκες και έχει παύσει πλέον να υφίσταται, ελλείψει των τότε δεδομένων αναγκών.

4. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει υπογράψει διμερή σύμβαση με τη Γερμανία, η οποία κυρώθηκε με τον ν. 4187/61 και μεταξύ άλλων προβλέπει ότι ο έλληνας υπήκοος που έχει αποκτήσει και τη γερμανική υπηκοότητα έχει τη δυνατότητα να επιλέξει, μεταξύ των δύο συμβεβλημένων χωρών, τη χώρα όπου θα εκπληρώσει τη στρατιωτική του υποχρέωση, χωρίς να υπόκειται σε στρατιωτική υποχρέωση έναντι και του άλλου συμβαλλόμενου κράτους. Σας επισημαίνω ότι στη Γερμανία είχε εισέλθει σημαντικός αριθμός ελλήνων μεταναστών κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960 και η πρόβλεψη αυτή προφανώς αποσκοπούσε στη στρατολογική τακτοποίηση των υπόχρεων θητείας, ελλήνων και γερμανών υπηκόων, προκειμένου αυτοί να μην υπέχουν διπλή υποχρέωση. Η διμερής αυτή συμβατική ρύθμιση Ελλάδας-Γερμανίας, σε καμία περίπτωση δεν υποχρεώνει τις δύο αυτές χώρες να ρυθμίσουν με τον ίδιο τρόπο το στρατολογικό καθεστώς υπηκόων τους που έχουν εγκατασταθεί σε άλλες χώρες και έχουν αποκτήσει και άλλη αλλοδαπή υπηκοότητα.

5. Η πλήρης απαλλαγή των ελλήνων από τη στρατιωτική τους υποχρέωση προσκρούει κατ' αρχήν, όπως ήδη αναφέρθηκε, στη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 6. του Συντάγματος και δεν μπορεί παρά να γίνεται δεκτή μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις που ο ίδιος ο νόμος εξειδικεύει στο πλαίσιο της σχετικής εξουσιοδοτικής διάταξης. Ωστόσο, διατάξεις που διευκολύνουν την εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης σε ορισμένες κατηγορίες στρατευσίμων και για ειδικούς και εξαιρετικούς λόγους, είναι θεμιτές και νόμιμες. Στην κατηγορία αυτή, μεταξύ άλλων, εντάσσονται οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού και όσοι έχουν εκπληρώσει στρατιωτική υπηρεσία σε τακτικές ένοπλες δυνάμεις συμμαχικού κράτους. Σκόπιμη εν προκειμένω θα ήταν μία ρύθμιση που θα ενέτασσε στην κατηγορία αυτή όσους Έλληνες έχουν εγκατασταθεί μόνιμα σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχουν εκπληρώσει στρατιωτική υπηρεσία στις ένοπλες δυνάμεις των χωρών αυτών, κατ' αναλογία με τα ισχύοντα για την αναγνώριση υπηρεσίας σε τακτικές ένοπλες δυνάμεις συμμαχικού κράτους (άρθρο 25 του ν. 2510/97).

6. Ωστόσο, ο ισχυρισμός σας ότι οι συνέπειες που υφίστανται όσοι Έλληνες πολίτες διαμένουν μόνιμως σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεν έχουν εκπληρώσει τη στρατιωτική τους υποχρέωση δεν είναι νόμιμες, διότι έτσι παραβιάζεται το δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης, δεν ευσταθεί. Η απόλαυση του δικαιώματος της ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης υπηκόων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε κράτος μέλος της επιλογής

του, προϋποθέτει ότι ο μετακινούμενος ή εγκατασταθείς δεν έχει παραβεί νόμιμες υποχρεώσεις στη χώρα προέλευσής του ή σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάλλου, η απαγόρευση που απορρέει από το κοινοτικό συμβατικό δίκαιο να προσδιορίσει ένα κράτος μέλος περιορισμούς στην εν λόγω ελευθερία, δεν είναι απόλυτη αλλά εμπίπτει σε νόμιμους περιορισμούς συχνά συνδεόμενους με λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως αυτοί εξειδικεύονται στις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών. Σε αντίθετη περίπτωση, η ελευθερία αυτή θα προσέδιδε στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ένα ιδιότυπο καθεστώς ασυλίας, προκειμένου οι υπήκοοι άλλου κράτους μέλους να υπεκφεύγουν των νομίμων υποχρεώσεών τους, όπως αυτές προσδιορίζονται στην έννομη τάξη της χώρας προέλευσής τους.

Έτσι, τυχόν περιορισμοί στο δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης, όσων δεν έχουν εκπληρώσει στρατιωτική υποχρέωση, αποτελούν κατ' αρχήν νόμιμους περιορισμούς, εφόσον βεβαίως δεν αντιβαίνουν στη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας. Εξάλλου, μετά την κατάργηση του ελέγχου διαβατηρίων κατά την μετακίνηση κοινοτικών πολιτών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο όποιος περιορισμός στην εν λόγω ελευθερία είναι, εν τοις πράγμασι, αρκετά περιορισμένος. Ο περιορισμός αφορά αποκλειστικά τη μετακίνηση από και προς την Ελλάδα, ενώ ο κίνδυνος να καταληφθεί ο μετακινηθείς και να διαπιστωθεί η μη εκπλήρωση της υποχρέωσής του, συνδέεται μάλλον με κάποιο τυχαίο γεγονός που θα φέρει σε γνώση των ελληνικών στρατολογικών ή αστυνομικών αρχών ότι ο εκφεύγων των υποχρεώσεών του βρίσκεται στην ελληνική επικράτεια. Κατά συνέπεια, διοικητικοί έλεγχοι ή μέτρα που αποσκοπούν στον εντοπισμό των ανυποτάκτων που παραμένουν ή εισέρχονται στην Ελλάδα είναι κατ' αρχήν νόμιμοι, εφόσον δεν ξεπερνούν το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Ωστόσο, το διοικητικό μέτρο της απαγόρευσης έκδοσης διαβατηρίου σε ανυπότακτους του εξωτερικού περιορίζει υπέρμετρα την ελευθερία μετακίνησης του εγκατεστημένου στο εξωτερικό. Η εν λόγω απαγόρευση δεν αφορά μόνον τη μετακίνηση προς την Ελλάδα, αλλά και προς οποιαδήποτε άλλη χώρα της επιλογής του, καθιστώντας δυσανάλογα επαχθή και, μετά τη μερική κατάργηση του ελέγχου διαβατηρίων, αναποτελεσματική στην πράξη την επιβολή του εν λόγω διοικητικού μέτρου.

6. Ωστόσο, είναι διαφορετικό το ζήτημα της άρσης του επιβαλλόμενου σε αυτές τις περιπτώσεις διοικητικού μέτρου της απαγόρευσης έκδοσης διαβατηρίου και διαφορετικό το ζήτημα πλήρους απαλλαγής των μονίμων κατοίκων εξωτερικού από τη στρατιωτική τους υποχρέωση. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει και στο παρελθόν σε σχετικό έγγραφό του προς το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ότι η πλήρης απαλλαγή των μονίμων κατοίκων εξωτερικού από τη στρατιωτική τους υποχρέωση δεν είναι νόμιμη. Ωστόσο, ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου "μόνιμος κάτοικος εξωτερικού" στην οικεία στρατολογική νομοθεσία είναι μάλλον αυστηρός και ανελαστικός, με αποτέλεσμα πολύ μικρός αριθμός στρατευσίμων που είναι εγκατεστημένοι στο

εξωτερικό να μπορούν να κάνουν χρήση των σχετικών ρυθμίσεων για την υπαγωγή τους στις διατάξεις περί μειωμένης θητείας. Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 4, παρ. 1 του ν. 2510/97 τάσσει κριτήρια που σχετίζονται με την ηλικία του ενδιαφερόμενου κατά τον χρόνο εγκατάστασης του στο εξωτερικό (ενδέκατο έτος), καθώς και με τη διαρκή παραμονή του από τον χρόνο εκείνο και έως τον χρόνο εκπλήρωσης της στρατιωτικής του υποχρέωσης. Η ανωτέρω διάταξη προφανώς ανταποκρίνεται στη βούληση του νομοθέτη να περιορίσει κατά το δυνατόν τον αριθμό των στρατευσίμων που υπάγονται στις ρυθμίσεις αυτές. Είναι ενδεικτικό ότι, ο σχετικός ορισμός προσαρμόζεται στην αυστηρή ή επιεικέστερη λογική που διέπει το εκάστοτε οικείο νομοθέτημα (ο ν. 1763/88 προέβλεπε ως χρόνο εγκατάστασης το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας) και συναρτάται με τις ανάγκες που διαμορφώνονται στο στράτευμα και ειδικότερα την ανάγκη αριθμητικής ενίσχυσής του. Ωστόσο, η στάθμιση των αναγκών αυτών θα ήταν ίσως σκόπιμο να είναι απαλλαγμένη από μία συγκυριακή ή αποσπασματική λογική, δεδομένου μάλιστα ότι ο όρος μόνιμος κάτοικος έχει παγιωθεί κοινωνικά, ως έννοια με σαφώς πιο διευρυμένο περιεχόμενο.

8. Ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί σκόπιμο να επανεξετασθεί το περιεχόμενο της σχετικής διάταξης και να επαναπροσδιορισθεί ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου "μόνιμος κάτοικος", ώστε να συσχετισθεί περισσότερο με συγκεκριμένη χρονική διάρκεια παραμονής του εγκατεστημένου στο εξωτερικό, παρά με τον προσδιορισμό συγκεκριμένης ηλικίας (ενδέκατο έτος σήμερα), η οποία ανελαστικά τεκμαίρει τη μόνιμη εγκατάστασή του. Μία τέτοια πρόβλεψη θα ενέτασσε στις σχετικές ευνοϊκές ρυθμίσεις έναν πιο διευρυμένο κύκλο προσώπων που έχουν μόνιμως εγκατασταθεί και ενταχθεί στην οικονομική και κοινωνική ζωή ενός άλλου κράτους, επιτρέποντάς τους παράλληλα τη διατήρηση δεσμών με την Ελλάδα. Εξάλλου, η διευκόλυνση εκπλήρωσης της στρατιωτικής υπηρεσίας για αυτή την κατηγορία των στρατευσίμων δεν ενέχει χαριστικό χαρακτήρα ή διάκριση έναντι των άλλων στρατευσίμων, αφού σε καμία περίπτωση δεν απαλλάσσει τον μόνιμως εγκατασταθέντα στο εξωτερικό από τη συνταγματική του υποχρέωση να εκπληρώσει στρατιωτική υπηρεσία. Αντιθέτως, τυχόν μελλοντική πρόβλεψη με το ανωτέρω περιεχόμενο θα αντιστάθμιζε νομίμως τον επαχθή χαρακτήρα που συνεπάγεται η διακοπή της μόνιμης εγκατάστασης στο εξωτερικό και θα ρύθμιζε ορθολογικότερα το καθεστώς των υπαγομένων στις σχετικές διατάξεις προσώπων.

9. Τέλος θα ήθελα να σας επισημάνω ότι σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 13 παρ. 4 του ν. 2510/97 ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας μπορεί, κατ' εξαίρεση, να επιτρέψει ονομαστικά την είσοδο και παραμονή στην Ελλάδα ανυποτάκτων του εξωτερικού, χωρίς έλεγχο της στρατολογικής τους κατάστασης για διάστημα που δεν υπερβαίνει τις δεκαπέντε ημέρες, εφόσον διαπιστώσει ότι συντρέχουν σοβαροί και έκτακτοι ατομικοί ή οικογενειακοί λόγοι που επιβάλλουν την αυτοπρόσωπη παρουσία τους και αποδεικνύονται με επίσημα έγγραφα. Η χορήγηση ή μη της

σχετικής άδειας εναπόκειται, κατά συνέπεια, στη διακριτική ευχέρεια του Υπουργού λαμβανομένων υπόψη των προϋποθέσεων που θέτει ο ίδιος ο νόμος. Οι συνεργάτες μου επικοινωνήσαν με τη Διεύθυνση Στρατολογικού του ΓΕΕΘΑ, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν λάβατε απάντηση στις σχετικές αιτήσεις σας. Από την ενημέρωση που είχαμε, οι δύο αιτήσεις που αναφέρετε στην αναφορά σας απορρίφθηκαν και έχουν σταλεί οι σχετικές απαντήσεις προς εσάς. Μας γνωστοποιήθηκε, ωστόσο, ότι έγινε δεκτή σχετικά πρόσφατη αίτησή σας, η οποία σας επέτρεψε να εισέλθετε και να διαμείνετε στην Ελλάδα από 24.12.2001 έως 7.1.2002.

Ενόψει των προαναφερομένων, ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο της κατά τον ν. 2477/97 αρμοδιότητάς του, δεν διαπίστωσε μη νόμιμη ενέργεια από την πλευρά των αρμόδιων διοικητικών αρχών, στα ζητήματα που τέθηκαν υπόψη του με την υπ. αριθμ. 2325/4.2.2002 αναφορά, σε ό,τι αφορά την εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας. Ο Συνήγορος του Πολίτη κοινοποιεί, ωστόσο, το παρόν έγγραφο στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας για να λάβει γνώση του περιεχομένου του και να αξιοποιήσει τις περιλαμβανόμενες σε αυτό επιστημάνσεις του σε ενδεχόμενη μελλοντική ανάληψη σχετικής με τα θέματα αυτά νομοθετικής πρωτοβουλίας.

Με τιμή,

Γιώργος Καμίνης

Κοινοποίηση:

- Πολιτικό Γραφείο Υπουργού Εθνικής Άμυνας
Στρατόπεδο Παπάγου
115 25 - ΑΘΗΝΑ
- Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
Διεύθυνση Στρατολογικού
Στρατόπεδο Παπάγου
115 25 - ΑΘΗΝΑ